

Agnieszka Borowska

Katedra Ekonomiki i Polityki Gospodarczej SGGW

Małgorzata Kosicka

Katedra Ekonomiki Konsumpcji i Gospodarstwa Domowego SGGW

Informacja o konferencji naukowej „Polskie gospodarstwa domowe w procesie integracji z Unią Europejską”

W dniach 14–15 października 1999 r. w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa nt. „Polskie gospodarstwa domowe w procesie integracji z Unią Europejską” zorganizowana przez Katedrę Ekonomiki Konsumpcji i Gospodarstwa Domowego Wydziału Żywności Człowieka oraz Gospodarstwa Domowego¹. Otwarcia konferencji dokonał JM Rektor SGGW, prof. dr hab. Włodzimierz Kluciński.

Celem obrad było omówienie kondycji i funkcjonowania polskich gospodarstw domowych w okresie transformacji, scharakteryzowanie ich poziomu i struktury konsumpcji, poznanie opinii Polaków na temat procesu integracji z Unią Europejską, a także przedstawienie oczekiwań społeczeństwa w zakresie zaspokajania potrzeb konsumpcyjnych.

W konferencji uczestniczyło około 100 osób z Polski i z zagranicy. W obradach udział wzięli pracownicy szkół wyższych, instytutów naukowych, instytucji rządowych i pozarządowych oraz praktycy zajmujący się gospodarstwami domowymi.

Materiał do dyskusji stanowiły artykuły zamieszczone w publikacji „Polskie gospodarstwa domowe w perspektywie integracji z Unią Europejską” (Wydawnictwo SGGW 1999).

W pierwszym dniu konferencji odbyły się dwie sesje plenarne, przewodniczyły K. Gutkowska i A. Kusińska. Wygłoszono referaty na temat „Społeczno-ekonomicznych uwarunkowań zachowań gospodarstw domowych w procesie integracji z Unią Europejską”. W popołudniowej sesji na temat „Zachowania polskich gospodarstw domowych na rynku artykułów nieżywnościowych i usług” wygłoszono 6 referatów.

Pierwszy dzień konferencji zakończyła dyskusja obejmująca problematykę specyficznych cech polskich gospodarstw domowych i ich znaczenia w procesie integracji z UE. W dyskusji poruszono specyfikę gospodarstw domowych w Polsce wynikającą z wielkości dochodów rozporządzalnych i zasobów oraz z infrastruktury konsumpcji, a także w układzie funkcjonalnym (determinanty, uwarunkowania zaspokajania potrzeb). Zwrócono uwagę na wpływ uwarunkowań makroekonomicznych, a także prawnych, kulturowych i politycznych na kondycję polskich rodzin. Dyskutowano nad problemem powiększania się sfery ubóstwa.

J. Senyszyn sygnalizowała, że malejący udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem nie wskazuje na wzrost dochodów, a głównie na wymuszone zmiany w strukturze wydatków polskich gospodarstw domowych. Rosną koszty stałe np. wydatki na czynsz, czy na inne media domowe. Wystąpił tzw. paradoks transformacji, gdyż odsetek gospodarstw domowych, które wydają mniej na żywność zmniejsza się wskutek zmiany struktury wydatków, nie wzrostu samego dochodu. Ubóstwo w Polsce jest bardzo ważną barierą w procesie integracji z UE.

S. Berger zwrócił uwagę, że poziom ekonomiczny gospodarstwa domowego ma wpływ na ilość i jakość spożywanych produktów. Zdrowe żywienie nie musi być drogie, wręcz przeciwnie – powinno być tańsze.

K. Gutkowska podniosła problem docelowego modelu konsumpcji. Wskazała, że również w Polsce konsumpcja jest wynikiem działania różnych czynników ekonomicznych i pozaekonomicznych.

A. Kusińska wskazała na kilka różnic pomiędzy polskimi a unijnymi gospodarstwami domowymi. Wynikają one z poziomu zamożności społeczeństwa, sposobu zagospodarowania czasu wolnego. Wskazała, że rozwój społeczeństwa polskiego od początku lat 90. ulega przeobrażeniom. Powstały nowe warstwy społeczne, kształtują się inne potrzeby, zmienia się styl życia, modyfikowane są stare wartości społeczne. W Unii Europejskiej tak dynamiczne zmiany nie występują. Owe nowo powstałe grupy i ich gospodarstwa domowe prezentują cechy z punktu psychologicznego i socjologicznego warte zbadania.

¹Tegoroczna konferencja została przygotowana przy pomocy finansowej Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Michigan Association of Family & Consumer Sciences.

W Polsce jest mniejszy niż w UE ruch ludności w celu znalezienia pracy. Tradycja czy względy mieszkaniowe przywiązują Polaków do miejsca zamieszkania. Dyskusantka przedstawiła wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 1997 r. (nie zamieszczone w materiałach konferencyjnych), na podstawie których wyodrębniła 4 typy nabywców i nazwała ich pesymistami, aktywnymi uczestnikami rynku, innowatorami, następnymi to wypracowujący awans społeczny oraz zrezygnowani pasywni, o małych możliwościach nabywczych. Pokazała ich postawy na rynku mieszkań.

T. Pałaszewska-Reindl wskazała na postępujące ekonomiczne rozwarstwienie społeczeństwa polskiego i jego rozszerzanie się, postawiła kilka retorycznych pytań dotyczących przyczyn bierności wobec tego zjawiska oraz skuteczności polityki społecznej rządu. Wyjaśnić należy, których konsumentów należy chronić: czy tylko biednych, czy wszystkich? T. Pałaszewska stwierdziła, że należy dążyć do opracowania aktów prawnych chroniących wszystkich konsumentów, niezależnie od tego, do której grupy dochodowej należą. Według dyskusantki, powinny istnieć instytucje wspierające działania prokonsumenckie. Przychyliła się także do opinii Z. Zielińskiej o celowości edukowania konsumenta już od najmłodszych lat w umiejętności poruszania się w „gąszczu” rynkowych możliwości.

M. Jeżewska zwróciła uwagę na wysoki poziom analfabetyzmu funkcjonalnego wśród Polaków (określany za pomocą wskaźnika pokazującego, ile z zaprezentowanych informacji z życia codziennego odbiorcy potrafią przyswoić). Okazuje się, że wśród osób uczestniczących w badaniu 75% miało kłopoty z umiejętnością analizy danych zamieszczonych w informacjach, np. Polskich Kolei Państwowych.

Z. Zielińska przypomniała, że gospodarka rynkowa pociąga za sobą różne zjawiska oraz wzorce, stereotypy, naśladownictwo, wpływ przenikające z innych państw, zapewne są to nieuniknione zjawiska. Według dyskusantki, różnorodność i różnorodność pozytywnie oddziałuje na konsumentów. Cechy specyficzne poszczególnych społeczeństw będą zacierać się w wyniku globalizacji gospodarki rynkowej. Niekorzystna byłaby utrata np. polskich tradycji żywieniowych (niekiedy bardzo zdrowych).

J. Senyszyn uważa, że obecnie zagrożeniem integracji Polski z UE jest brak skutecznej polityki społecznej państwa. Polacy są mniej zadowoleni z odzyskanej wolności, chcą pracować i zarabiać. Niektóre reformy są prowadzone nieudolnie. Na przykład reforma edukacji może przyczynić się do wystąpienia analfabetyzmu. Beneficjentami będą kraje bogate. Spośród obywateli UE – lepiej wykształceni, młodzi ludzie, którzy dostosują się do wymogów zintegrowanego rynku. W Polsce natomiast reszta społeczeństwa wymaga jak podkreśla J. Senyszyn, wsparcia swoich działań przez politykę społeczną i gospodarczą państwa.

W drugim dniu konferencji poruszono problematykę poziomu, struktury i tendencji w spożyciu żywności w polskich gospodarstwach domowych w porównaniu z krajami UE. Wygłoszono 5 referatów.

Dyskusja dotyczyła trzech grup problemów:

- czynników warunkujących zachowanie konsumenta na rynku żywności,
- ochrony konsumenta oraz żywności,
- form i kierunków edukacji w obrębie konsumpcji żywności.

W dyskusji A. Janicki podkreślił, że obecna rewolucja żywnościowa, przynosi nowe produkty – ekologiczne, prozdrowotne i inne. Powstaje pytanie, czy wybór dokonany przez konsumenta na tak bogatym rynku żywnościowym będzie prawidłowy? W jakim stopniu reklama wpływa na jego świadomość? Czy Polacy są gotowi do akceptacji spożycia produktów zmodyfikowanych, wzbogaconych o różne substancje? Jak Polacy postrzegają jakość, co rozumieją przez to pojęcie?

A. Dołowy na podstawie przeprowadzonych badań stwierdziła, że świadomość żywieniowa Polaków jest niska. Nawiązując do przedmówcy podkreśliła, że jedynie od 5 do 7% wśród badanych respondentów uważa reklamę za czynnik wpływający na decyzję o dokonaniu zakupu. W latach dziewięćdziesiątych w Polsce zwiększa się spożycie produktów markowych, renomowane firmy stać na reklamę produktów w środkach masowego przekazu. Ochrona konsumenta wymaga uzupełnienia luk w prawie dotyczącym reklam produktów szkodliwych dla zdrowia.

Większość uczestników konferencji zgodziła się ze stwierdzeniem, że należy prowadzić szczegółową analizę treści reklamy, zwłaszcza tej, która kierowana jest do dzieci i młodzieży niezwykle podatnych na nowinki rynkowe.

M. Zajączkowska zwróciła uwagę, że w Polsce należy dążyć do wypracowania systemu edukacji żywieniowej. Widzi uzdrowienie obecnego systemu 3 drogami: przez racjonalną politykę rządu, nadrzędne działanie Sejmu w zakresie legislacji, a także przez odpowiednią obudowę prawną dla podmiotów gospodarczych. Dyskusantka wskazała, że polska edukacja skierowana jest do różnych grup ludności, lecz są to tylko ogólne wskazania i zalecenia. Pomoc społeczna, która ma na celu wspieranie rodzin biedniejszych, przejawia się na przykład w kierowaniu do nich kwot pieniężnych, co nie zawsze jest wykorzystane zgodnie z celem.

Zaproszona na konferencję przedstawicielka MRiGŻ poinformowała, że w resorcie pracuje się nad przepisami dotyczącymi metod poprawy jakości żywności, informacji dotyczącej środków konsumpcji, obudowy prawnej rynku konsumenta. W życie weszły już przepisy dotyczące higieny produkcji, przetwórstwa mleka i mięsa, znakowania produktów ekologicznych i inne. W ministerstwie od kilku lat pracuje się nad dostosowaniem przepisów prawnych Polski do obowiązujących w UE.

I. Świetlik z IERiGŻ przedstawiła prognozę kształtowania się popytu na żywność w najbliższych latach w Polsce na podstawie tendencji rozwoju gospodarczego, poziomu i relacji cen rynkowych, wielkości dochodów, którymi rozporządzają gospodarstwa domowe.

W. Laskowski omówił schemat obrazujący poziom spożycia podstawowych produktów żywnościowych przez przeciętnego mieszkańca Polski, porównując go z zaleceniami żywnościowymi.

K. Liberska-Łuczak podkreśliła, że bardzo ważne, zwłaszcza dla ośrodków doradczych, które mają najbliższy kontakt z gospodarstwami domowymi na wsi, są jasno sformułowane przepisy prawne. Na wsi istnieje dużo dobrej woli ze strony rolników do przemian. Dyskutantka również podkreśliła konieczność opracowania spójnego systemu edukacyjnego, którego ogniwem jest rolnik.

Podsumowując wyniki konferencji K. Gutkowska stwierdziła, że postawione na początku cele obrad zostały osiągnięte. Dokonano diagnozy kondycji polskich gospodarstw domowych w przededniu integracji z UE. Wskazano na podobieństwa i różnice pomiędzy unijnymi a polskimi gospodarstwami domowymi i ich przyczyny, omówiono pozytywne i negatywne zjawiska, które już występują i mogą nasilać się przy wstępowaniu do Unii Europejskiej, oraz pokazano możliwości przezwyciężenia trudności.

Information about Scientific Conference: „Polish Households in the Process of Integration with the European Union”

Abstract

On 14 and 15 October 1999, in Warsaw Agricultural University there was organised conference entitled „Polish Households in the Process of Integration with the European Union”. Around 100 people participated in that event.

The foundation for the discussion composed papers included in the publication titled the same way as the Conference. During the debate, the questions related to Polish households' standing and its tendencies in the period of transformation were talked over, and the differences in households' daily work between Poland and the European Union Countries were shown. The methods and instruments for improvement of the situation of growing number of poor families in Poland were presented, with pointing out the necessity for addressing the help from public and non-public sources to the most disadvantaged groups of the population. The problem of great importance was food consumption and alteration in its structure and quality.

During the Conference, pragmatic conclusions on the ways of improving the situation of households were directed both to government and non-government institutes as well as to research.